

Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru

Cefnogi elusennau, gwirfoddolwyr a chymunedau

5. Ymddiriedolwyr a llywodraethu

5.4 Recriwtio, dethol a sefydlu

Mae recriwtio, dethol a chynefino aelodau o'r corff llywodraethu yn un o'r prosesau pwysicaf i'w cyflawni gan fudiad gwirfoddol. Bydd corff llywodraethu cytbwys yn darparu cyfeiriad ac yn meddu ar y sgiliau sydd eu hangen i ddatblygu'r mudiad. Fodd bynnag, yn rhy aml o lawer, gweithredir y broses mewn dull ad hoc.

D.S. Er rhwyddineb, cyfeirir at aelodau o gorff llywodraethu mudiad gwirfoddol ac elusen gofrestrdig fel 'ymddiriedolwyr' yn y daflen wybodaeth hon.

Cyflwyniad

Mae corff llywodraethu effeithiol yn ganolog i lywodraethu da, ac o'r herwydd, mae *Llywodraethu da: Cod i'r trydydd sector yng Nghymru, a'r National Occupational Standards for Trustees and Committee Members*, yn gosod pwyslais mawr ar reoli'r broses recriwtio, dethol a chynefino mewn ffordd strwythurol. Gwneir yn hollol glir fod angen ar fwrdd ymddiriedolwyr, yn ôl yr ymarfer gorau, ystod amrywiol o sgiliau, profiad a gwybodaeth i redeg mudiad yn effeithiol, ac y dylai ymddiriedolwyr sicrhau eu bod yn cael yr hyfforddiant, y cynefino a'r gefnogaeth barhaol sydd ei angen arnynt i weithredu'n effeithiol.

Mae'r Comisiwn Elusennau wedi gosod pwyslais penodol ar y pwnc hwn yn ei ganllawiau craidd cynhwysfawr *Cael hyd i Ymddiriedolwyr Newydd - Yr hyn y mae angen i elusennau wybod (CC30)*, sy'n datgan y canlynol:

"Mae ymddiriedolwyr yn chwarae rôl hanfodol yn y gwaith o reoli elusennau. Mae ganddynt lawer i'w gyfrannu hefyd i'w llwyddiant. Er enghraifft, gallant:

- fod yn gyfrwng cyfathrebu â chymunedau y mae elusen yn bodoli i'w gwasanaethu;
- dod â phrofiad proffesiynol neu brofiad arall gwerthfawr i elusennau; a
- helpu i sicrhau bod elusennau'n cael eu rheoli'n dda trwy benodi uwch staff gweithredol."

Mae *Rhwydd hyntrwy ddechrau da: Recriwtio a Sefydlu Ymddiriedolwyr (RS10)* hefyd yn datgan:

"Yn ein profiad ni, mae byrddau ymddiriedolwyr yn fwy tebygol o:

- recriwtio'n llwyddiannus os ydynt yn gwneud hynny mewn ffordd agored a thryloyw, gan ofalu i beidio â gorbwysleisio neu dan-bwysleisio'r cyfrifoldebau;

- gweithredu'n llwyddiannus os ydynt yn cynnig rhaglen sefydlu gynhwysfawr sy'n cynnig y wybodaeth allweddol y mae ei hangen ar ymddiriedolwyr newydd er mwyn gweithredu'r elusen;
- ennyn ffydd a pharch eu cleientiaid a'r gymuned ehangach os ydynt yn dangos amrywiaeth yn yr ystyr ehangach o sgiliau, oedran, rhyw, hil a chefnidir".

Mae yna sawl rheswm am, a dulliau i, recriwtio ymddiriedolwyr, ond mae'n bwysig cadw golwg ar natur hanfodol ymddiriedolaeth. Mae'r nodweddion sy'n gwneud ymddiriedolwr da wedi'u crynhoi'n dda yn *The Seven Principals of Public Life* a osodwyd gan y Pwyllgor Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus, a gadeiriwyd gan yr Arglwydd Nolan:

- Anhunanoldeb
- Unplygrwydd
- Gwrthrychedd
- Atebolrwydd
- Didwylledd
- Gonestrwydd
- Arweinyddiaeth

Gellir cael mwy o wybodaeth ar lywodraethu a dyletswyddau ymddiriedolwyr yn ein taflenni gwybodaeth *5.1 Egwyddorion llywodraethu a 5.2. Dyletswyddau a chyfrifoldebau ymddiriedolwyr*.

Proses recriwtio a chynefino pum cam

Mae'r dull recriwtio traddodiadol ar lafar wedi cael ei ddisodli'n ddiweddar gan ddull mwy ffurfiol o recriwtio ymddiriedolwyr. Mae nifer o ffactorau amrywiol wedi achosi hyn, gan gynnwys yr angen i dargedu ymddiriedolwyr gyda sgiliau penodol, mwy o ofyn cyffredinol am ymddiriedolwyr a phryder ynglŷn ag atebolrwydd personol. Gall mabwysiadu dull recriwtio a sefydlu ffurfiol eich helpu i ddod o hyd i'r ymddiriedolwyr rydych chi eisiau, a sicrhau eich bod yn gweithredu'r broses o fewn gofynion y gyfraith a'ch dogfen lywodraethol.

Cam 1 – y broses gynllunio

- Adnabod yr angen am ymddiriedolwyr newydd. Gall hyn fod oherwydd swyddi gwag o fewn y mudiad drwy ymddiswyddiadau, gan fod yr ymddiriedolwyr cyfredol yn penderfynu fod angen sgiliau penodol ychwanegol a/neu fwy o amrywiaeth i redeg y mudiad yn fwy effeithiol, neu gan fod angen cynrychiolaeth budd-ddeiliaid ehangach ar y corff llywodraethol. (D.S. ni all unrhyw un dan 18 oed fod yn ymddiriedolwr elusen neu fudiad anghorfforedig, ond gallant fod yn gyfarwyddwyr cwmni elusennol).
- Asesu sgiliau'r ymddiriedolwyr presennol ac adnabod unrhyw fylchau drwy wneud Archwiliad Sgiliau. Mewn mudiadau llai, gall hyn fod yn weddol anffurfiol, ond yn y rhai

mwy, dylid mabwysiadu proses mwy ffurfiol. Dylid adolygu sgiliau, profiad a mewnbwn ar sail reolaidd, a gosod cynllunio i'r dyfodol ar gyfer swyddi gwag posib.

- Cytuno pa sgiliau, profiad a gwybodaeth sydd eu hangen, ac ysgrifennu'r cyfan mewn ffurf disgrifiad rôl a manyleb person byr, gan nodi dadansoddiad realistig o'r dyletswyddau a'r ymrwymiad amser.
- Cytuno cyfrifoldebau a phroses recriwtio, gan ofalu cydymffurfio ag unrhyw ofynion neu gyfyngiadau penodol a nodir yn y ddogfen lywodraethu megis:
  - meini prawf cymhwyster
  - cyfyngiadau ar bwy ddylid ei apwyntio
  - hawliau cyfethol
  - cyfnodau rhybudd, ac
  - ymddiriedolwyr sefydliadol.

Gellir dirprwyo peth o'r gwaith i is-grŵp o ymddiriedolwyr, ond y corff llywodraethol llawn sy'n gyfrifol am y broses ac unrhyw benderfyniadau a wneir.

Cam 2 – y broses recriwtio

- Ystyried y dulliau gorau o ddenu ystod amrywiol o ymgeiswyr sydd â'r sgiliau rydych yn credu sydd eu hangen ar y mudiad. Gall hyn gynnwys hysbysebu yn y wasg leol / arbenigol a defnyddio gwasanaethau broceriaeth. Gallwch hefyd hysbysebu cyfleoedd cyfredol i fod yn ymddiriedolwyr am ddim ar *Recriwt 3* a www.gwirfoddolicymru.net.
- Gweithredu rhestr fer a chyfweliadau yn ôl meini prawf cytûn. Dylid cynnal cyfweliadau gan banel bach o ymddiriedolwyr, a dylid gofyn cwestiynau tebyg i bob ymgeisydd er mwyn sicrhau dull teg a chyson. Gellir sgorio'r ymgeiswyr yn ôl y fanyleb person rydych wedi'i llunio (nodyn am hyn uchod), a dylid cadw nodiadau cysylltiedig â phob cyfweliad ar ffeil.
- Adnabod yr ymgeisydd/ymgeiswyr gorau a'u gwahodd i dderbyn yr apwyntiad, yn amodol ar eirida, archwiliadau ffurfiol a chymeradwyaeth gan y corff llywodraethu llawn. Rhoi gwybod i'r ymgeiswyr aflwyddiannus a diolch iddynt am eu diddordeb.

Cam 3 – y broses dethol

- Gwirio nad yw'r ymgeiswyr wedi'u heithrio o weithio fel ymddiriedolwyr dan [adrannau 178-180 o'r Ddeddf Elusennau 2011](#), a gofyn iddynt gadarnhau hyn drwy lofnodi ffurflen Ddatganiad safonol.
- Gofyn i'r ymgeiswyr ystyried a datgan unrhyw wrthdaro sy'n bodoli neu posib yn y ffurflen Ddatganiad uchod.
- Gwneud unrhyw wiriadau cofnodion troseddol angenrheidiol drwy'r Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd os yw'ch mudiad yn gweithio gyda phobl ifainc neu rhai sy'n agored i niwed (gweler ein taflen wybodaeth *4.9 Gwirfoddoli i weithio gydag oedolion a phlant sy'n agored i niwed.*)

- Penderfynu ffurfioli apwyntiad yr ymddiriedolwr newydd os yw'r gwiriadau, y datganiadau a'r datgeliadau i gyd yn foddhaol.

Cam 4 - y broses apwyntio

- Gwirio'r ddogfen lywodraethol i sicrhau fod yr ymddiriedolwyr newydd yn cael eu hapwyntio yn ôl y dulliau a'r cyfyngiadau a nodir ynddi.
- Ysgrifennu at yr ymddiriedolwyr newydd (gwneir hyn gan y cadeirydd gan amlaf) yn nodi'u dyletswyddau (gan ddefnyddio'r disgrifiad rôl y soniwyd amdano uchod), a disgwyliadau'r mudiad. Gofyn iddynt lofnodi copi o'r llythyr fel derbyniad.
- Anfon pecyn sefydlu llawn am y mudiad. Os oes yna lawer o ddeunydd, efallai dylech anfon ychydig ar y tro i osgoi gorlwytho'r ymddiriedolwyr newydd? Er y bydd cynnwys penodol pecyn cynefino yn amrywio o fudiad i fudiad, bydd pecyn o'r fath yn aml yn cynnwys:
  - Hanes byr y mudiad
  - Copi o'r ddogfen lywodraethol
  - Enw, manylion cyswllt, tymor y swydd a bywgraffiadau byr yr ymddiriedolwyr, swyddogion anrhydeddus a'r ysgrifennydd ble'n berthnasol
  - Unrhyw ddisgrifiadau rôl a chod ymddygiad ar gyfer ymddiriedolwyr
  - Rhestr pwyllgorau a'u haelodaeth, gyda chopïau'r amodau gorchwyl
  - Rhaglen cyfarfodydd am y flwyddyn gyfredol
  - Copi o gynllun strategaethol neu fusnes y mudiad
  - Copïau o'r adroddiad a'r cyfrifon diweddera, y cyfrifon rheoli diweddaraf, a chopi o lythyr yr archwilydd ar ddiwedd yr archwiliad diwethaf ynghyd ag unrhyw ateb neu ddogfen weithredu
  - Cofnodion y tri chyfarfod ymddiriedolwyr diwethaf
  - Siart trefniadaeth a rhestr y gweithwyr (os oes gweithwyr)
  - Copïau polisïau ac archebion cyfredol
  - Manylion cyswllt ymgynghorwyr proffesiynol y mae'r mudiad yn eu defnyddio, ynghyd â manylion bancio perthnasol.
  - Crynodeb buddsoddiadau ac yswiriant y mudiad, ynghyd â manylion y prif ddaliadau eiddo
  - Manylion y prif arianwyr a chytundebau
  - Manylion unrhyw dadogaethau neu rwydweithiau, a rhestr mudiadau cefnogaeth a hyfforddi defnyddiol
  - Copi o lyfryn y Comisiwn Elusennau, *Yr Ymddiriedolwr Hanfodol: beth mae angen i chi ei wybod* (CC3)
  - Copi o'r [Cod Llywodraethu i Elusennau](#) neu ddolen ato
- Rhoi gwybod i'r bobl berthnasol, megis yr arianwyr, cyfreithwyr ac archwilwyr y mudiad, am y penodiadau newydd.
- Cydymffurfio â'r gofynion cyfreithiol megis rhoi gwybod i'r Comisiwn Elusennau a Thŷ'r Cwmnïau, pan fo'n berthnasol.

Cam 5 – y broses sefydlu

- Trefnu proses sefydlu llawn ar gyfer yr ymddiriedolwr/ymddiriedolwyr newydd yn seiliedig ar y pecyn sefydlu, y dylid ei lunio i roi gwybod iddynt am amcanion y mudiad, y safle ariannol, rhaglenni gwaith, strwythur, staff a materion cyfredol.
- Trefnu cyfarfodydd gyda'r ymddiriedolwyr presennol ac eraill sydd ynghlwm wrth y mudiad, megis y prif swyddog, aelodau'r staff, gwirfoddolwyr, buddiolwyr a budd-ddeiliaid.
- Ystyried apwyntio ymddiriedolwr profiadol fel mentor.
- Croesawu'r ymddiriedolwyr newydd yn ffurfiol wrth iddynt fynychu'u cyfarfod cyntaf.
- Ystyried cyfarfod un-wrth-un gyda'r cadeirydd ar ôl y cyfarfodydd ymddiriedolwyr cyntaf er mwyn trafod unrhyw gwestiynau neu faterion a all godi.
- Ystyried digwyddiad cymdeithasol neu ddiwrnod bant yn dilyn y Cyfarfod Cyffredinol i helpu adeiladu teimlad o dîm a dod i adnabod yr ymddiriedolwr/ymddiriedolwyr newydd mewn sefyllfa fwy anffurfiol.

Yn naturiol, bydd rhaid darparu hyfforddiant cychwynnol a pharhaol er mwyn sicrhau fod yr ymddiriedolwyr newydd yn medru cyfrannu'n effeithiol at y mudiad. Gellir gwerthuso hyn mewn amryw ffyrdd, ac mae yna wybodaeth lawn ar hyfforddi a datblygu yn ein taflen wybodaeth *5.5 Hyfforddiant a datblygiad ar gyfer ymddiriedolwyr*.

Adnoddau

Mae nifer o fudiadau yn cynnig adnoddau defnyddiol rhad ac am ddim, megis disgrifiadau rôl ymddiriedolwr, manylebau person, rhestrï pecynnau sefydlu, polisïau gwrthdaro, datganiadau ymddiriedolwyr ac ati. Er bod y rhain yn ddefnyddiol dros ben, mae hi bob amser yn bwysig ystyried y sefyllfa sydd ohoni ac anghenion eich mudiad, a theilwra unrhyw ddogfennau enghreifftiol i weddu i'ch amgylchiadau. Rhestrir nifer o'r mudiadau sy'n cynnig adnoddau o'r fath isod.

Gwybodaeth bellach

Gwirfoddoli Cymru

www.gwirfoddolicymru.net

Recriwt 3

www.recriwt3.org.uk

Comisiwn Elusennau ar gyfer Cymru a Lloegr

CC30 Cael hyd i Ymddiriedolwyr Newydd - Yr hyn y mae angen i elusennau wybod

RS10 - Rhwydd hynt trwy ddechrau da: Recriwtio a Sefydlu Ymddiriedolwyr

www.charity-commission.gov.uk

Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru (WCVA)

Adeiladu ar graig nid ar dywod: canllawiau ymarferol i aelodau gwirfoddol pwyllgorau rheoli

www.wcva.org.uk

Prospectus

www.prospect-us.co.uk

Pwyllgor Nolan

Safonau mewn Bywyd Cyhoeddus

www.public-standards.gov.uk

Ymwadiad

Mae'r wybodaeth a ddarperir yn y daflen hon ar gyfer cyfarwyddyd yn unig. Nid yw'n amnewid am gyngor proffesiynol ac ni allwn dderbyn unrhyw gyfrifoldeb am golled o ganlyniad i unrhyw berson weithredu neu wrthod gweithredu arno.

Am rhagor o wybodaeth cysylltwch â

Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru

Tŷ Baltig, Sgwâr Mount Stuart, Bae Caerdydd, Caerdydd, CF10 5FH

Elusen Gofrestredig: 218093

Ffôn: 0300 111 0124

help@wcva.cymru

Ffacs: 029 2043 1701

www.wcva.cymru

Cynhyrchwyd gan CGGC, Cyngorau Gwirfoddol Sirol a Chanolfannau Gwirfoddoli

Wedi ei ddiweddarau: 16/01/2018

Ffôn: 0300 111 0124

www.wcva.cymru